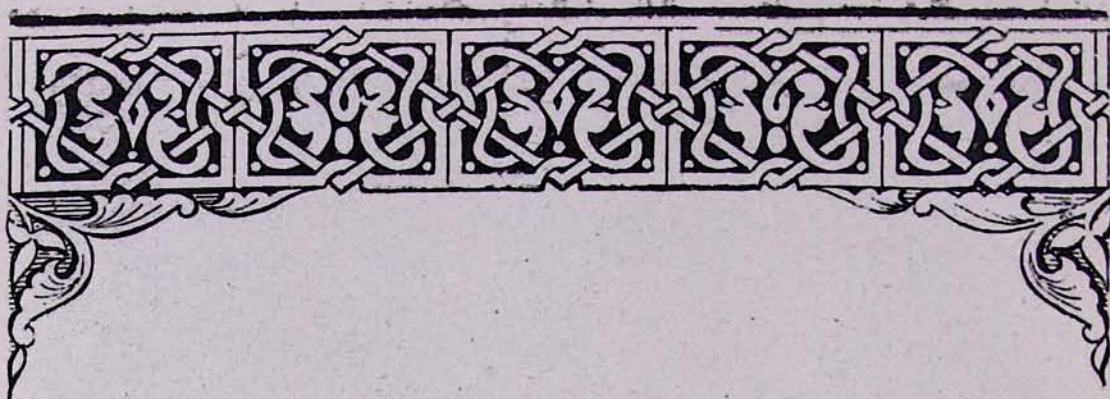

ՄՈՒՍԿԱԼԱՅԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆ ՌՈՒՄԻՈ ՎԱՏԻՄԱՐԻ ԱԼԵԿՍԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆ ՎԲԱՅ ՎԱՏԻՄԱՐԻ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԱԼԻՍՏԲԱՏԻ ԱՅՅԸ Ս. ԷԶՄԻԱՆԻՆ

Օգոստոսի 4—5-ին Թբիլիսիում տեղի ունեցավ Հայ, Ռուս և Վրաց եկեղեցիների Հովվապետների հանդիպումը, որոնք իրենց հեղինակավոր ձայնը բարձրացրին հանուն խաղաղության: Նրանք կոչ ուղղեցին բոլոր քրիստոնյա հովվապետներին ու ժողովրդին՝ իրենց ձայնը միացնել Ստոկհոլմի խաղաղության կոչին և պայքարել նոր պատերազմ հրահրողների դեմ, որոնք ոչ մի միջոցի առաջ չեն կանգնում ազգերի ու ժողովուրդների մեջ նոր կոտորած առաջ բերելու գործում, որի հետևանքն է լինելու ավերածությունը, սովը և համաճարակը:

Օգոստոսի 7-ին, երեկոյան ժամը 5-ին Թբիլիսիից Երևան ժամանեցին Մոսկվայի և համայն Ռուսիո Պատրիարք Ալեքսին և Համայն Վրաց Պատրիարք-Կաթողիկոս Կալիստրատը, ուղեկցությամբ ազգիս ծերունազարդ Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի: Պատրիարքներին ուղեկցում էին իրենց շքախմբերը, հանձինս ռուս և վրաց միտրոպոլիտների, եպիսկոպոսների, ավագ քահանաների և աշխարհական անհատների:

Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցում էին Թեհրանի առաջնորդ Տ. Ռուբեն Արքեպիսկոպոսը, Բաքվի առաջնորդ Տ. Սուրեն Նպիսկոպոսը և Շիրակի թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Գարեգին Մ. Վարդապետը:

Հովվապետներին դիմավորելու համար Մայր Աթոռից Երևանի կայարան էին գնացել Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամ Տ.

Վահան Արքեպիսկոպոսը, Տ. Սահակ Մ. Վարդապետը, Տ. Կոստանտին Արքեպիսկոպոսը, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամներ Սահիան Կամսարականը և Ճեմարանի ռեկտոր Մինաս Մինասյանը:

Գնացքը երբ կանգնեց կայարանում, դիմավորողները մոտեցան այն վագոնին, ուր աղավորված էին հյուրերը, և Տ. Սահակ Մ. Վարդապետը, Ս. Էջմիածնի միաբանության անունից ռուսերեն լեզվով ողջույնի հետևյալ խոսքն ասաց.

ՁԵՐԴ ՍՐԲԱԶՆՈՒԹՅՈՒՆՔ

Էջմիածնի հոգևոր միաբանության և ողջ հայ հոգևորականության և հավատացյալ հայության անունից ողջունում ենք Ձեզ՝ երկու ավտոկեֆալ եկեղեցիների Առաջնորդներին, Ձեզ ուղեկցող բարձրաստիճան հոգևորականների հետ միասին, Սովետական Հայաստանի մայրաքաղաք՝ Երևան ժամանման առթիվ:

Հայ և Ռուս, Հայ և Վրաց եկեղեցիները միշտ էլ բարեկամական սերտ փոխհարաբերությունների մեջ են գտնվել: Ձեր՝ համաշխարհային հոգևոր ունեցող երկու մեծանուն հոգևորականներիդ այցելությունը, անկասկած, ավելի կխորացնի և կսերտացնի բարեկամական փոխհարաբերությունները մեր եկեղեցիների միջև:

Ձեր այցելությունը անժխտելի ապացույց է ո՛չ միայն Ձեր անձնական մոտեմության

մեր Վեհափառ Հայրապետի՝ Նորին Ս. Օծու-
թյուն Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի հետ, որը ու-
ղեկցում է Ձեզ, այլ և Ձեր հարգալից վերա-
բերմունքի դեպի Հայոց եկեղեցին ու նրա
սուղերեն իրավունքը: Մեզ՝ Հայ եկեղեցու
կրոնապետներին և հայ հավատացյալներին
համար մեծ ուրախություն և պատիվ է Ձեր՝
ոռա մեծ և ազնիվ ժողովրդի և մեր դրացի
ու բախտակից Վրաց եկեղեցիների պետերի
Սովետական Հայաստան այցելելը, որը
Ստալինյան կենսաբեր արևի տակ ստեղծել
է իր ինքնուրույն պետականությունը և Սո-
վետական Միության փառավոր ընտանի-
քում, համարձակ, գնում է դեպի իր երջա-
նիկ ապագան:

Մեզ համար առանձնապես ուրախալի է
նշել, որ Ձեր գալուստը զուգահեյտում է երեք
Առաջնորդների՝ Թրիխայան խորհրդակցու-
թյանը, ուր ընդունվել է քրիստոնյա բոլոր ե-
կեղեցիներին ուղղված կոչը՝ պայքարելու
պատերազմի հրձիգների դեմ հանուն խաղա-
ղության պահպանման, որը ներկա շրջանում
արտահայտում է ողջ աշխարհի բարի կամք
ունեցող մարդկանց իղձը և ցանկությունը:

Բարո՛վ, հազա՛ր բարի եք եկել մեր հար-
հարդելի, մեր աչքի լույս հյուրերը:

Հյուրերը իրենց շքախմբով հյուրընկալվե-
ցին Երևան, նախապես պատրաստված հյու-
րանոցում, ուր բոլորին էլ հատկացվեցին
առանձին սենյակներ, իրենց բոլոր հարմա-
րություններով:

Ժամը 7-ին հյուրերը հրավիրվեցին սեղա-
նատուն՝ ճաշի:

Առաջին կենաց բաժակները առաջարկվե-
ցին Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի կողմից, ի պա-
տիվ և արեւատություն հյուր եկած մեծ
Հովվապետների: Բաժակաճառերով ելույթ
ունեցան Մոսկվայի ավագերեց Ն. Կուլան-
սկին, պրոֆ. Ն. Դոկուտովը, Ս. Սահակ Մ.
Վարդապետը և ուրիշները:

Ճաշը վերջացավ բավական ուշ և սեղա-
նակիցները ցրվելով, թողին հյուրերին հան-
դրատանալու:

Հետևյալ օրը, ժամը 10-ին նշանակված էր
բարձրաստիճան հոգևոր հյուրերի այցը Ս.
Էջմիածին և ազգիս Վեհափառ Հայրապե-
տին:

Առաջին և եզակի դեպքն էր, որ դարերի
ընթացքում, երեք տարբեր քրիստոնյա հով-
վապետներ պատահում էին Ս. Էջմիածնում:

Ավագ լուսարար Ս. Սահակ Մ. Վարդապե-
տի ջանքերով Տաճարից մինչև Վեհարանը
գործադատված էր: Միաբանությունը, շուր-
ջառազգեստ, վանքի արևմտյան դռանը
կանգնած, սարկավազներով ու քառաձաչն
խմբով, սպասում էր:

Ի պատիվ հյուրերի, Վեհափառ Հայրապե-
տը բարվոք համարեց Ս. Էջման Սեղանի մոտ
իր ամպհովանու տակ շմտնել, այլ երեք
բազկաթոռներ դրվեցին Հովվապետների հա-
մար՝ որպես ընկերակիցների:

Ժամը 9.45-ին, Վեհափառը իջնում է
Մայր Տաճարը, որոշ կարգադրություններ
անում և փիլոնազգեստ, հայրապետական
խաչն ու զավազանը ձեռին, բազմում իր ա-
թոռի վրա:

Ժամը 10-ն է: Բացվում են Մայր Աթոռի
շարպասի երկաթյա դռները: Խնքնաշարժ մե-
քենաները իրար ետևից մտնում են գավիթ և
կանգ առնում Վեհարանի առաջ:

Երկու երիտասարդ կուսակրոն սարկա-
վազներ (Հոգևոր ձեմարանի լսարանական
սաներ), խոնկի տապանակները ձեռքներին,
մոտենում են Հայրապետներին, խոնարհ
գլուխ տալիս և առաջարկում խոնկ ծխել
բուրվառների մեջ: Քառաձաչն երկսեռ խում-
բը սկսում է «Հրաշափառ» շարականը: Սար-
կավազները, խնկարկելով, Հայրապետներին
առաջնորդում են Տաճար: Քոչոցների ախորժ
նվագածության և Մայր Տաճարի զանգերի
ղողանքների տակ, թափորը փառավոր հան-
գեսով մտնում է Տաճար:

Վեհափառ Հայրապետը կանգնած է Ս. Էջ-
ման Սեղանի աստիճանի վրա: Հովվապե-
տները մոտենում են և կանգ առնում: Երկու
Հովվապետների բարի գալուստը Ս. Էջմիա-
ծին Վեհափառը ողջունում է հալեբեն երկար
առնաբանությամբ, որը բերում ենք այս-
տեղ:

«ՍԻՐԵԼԻ՝ ԵՂՐԱՍԲ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ»

Այսօր մեզ մոտ հյուր են մեր քույր եկե-
ղեցիների աչքի ընկնող երկու Առաջնորդնե-
րը՝ Մոսկվայի և համայն Ռուսիո Պատրիարք
Նորին Սրբազնություն Ալեքսին և Համայն
Վրաց Կաթողիկոս Նորին Ս. Օծություն Կա-
լիստրատը, մի խումբ բարձրաստիճան հո-
գևորականների հետ:

Ժամանակակից քրիստոնյա եկեղեցիների
այս աչքի ընկնող հոգևորականների հետ
մեր ունեցած ծանոթությունը հին է: Մեր ա-
ռաջին հանդիպումը նոցա հետ տեղի ունե-

ցավ 1948 թվի հուլիսի 7-ին, երբ Ռուսաց Պրավոսլավ եկեղեցին տոնում էր իր ավտոկեֆալության 500-ամյակը: Տոնակատարության հանդեսին հրավիրված էին Պրավոսլավ եկեղեցու բոլոր ավտոկեֆալ ճյուղերը: Հրա-

- Հայոց եկեղեցին միշտ էլ սերտ բարեկամական փոխհարաբերության մեջ է գտնվել Ռուսաց եկեղեցու հետ, բայց այս անգամ Հայոց եկեղեցին Ռուսաց եկեղեցու կողմից բացառիկ սիրալիր, սրտաբաց ու բարեկա-

Վեհափառը ողջունում է հյուրերին

վիրված էր նաև Հայոց եկեղեցին իբրև հյուր: Թե՛ հրավերը, թե՛ ընդունելությունը չափազանց սիրալիր ու բարեկամական էին, իսկ հրավերի և ընդունելության եղանակը՝ Հայոց հնագույն պատմական եկեղեցու դիրքին ու արժանապատվությանը վաշիլ ու պատշաճ: Այդ թվականը անցինք կամոս մեր հիշողության մեջ:

մական վերաբերմունք էր տեսնում և, իբրև քույր եկեղեցի, համագործակցության հրավիրվում:

Վերջին տասնամյակների ընթացքում սերտացել և խորացել է նաև մեր եկեղեցու դարավոր բարեկամությունը դրացի և բախտակից Վրաց եկեղեցու հետ:

Բնականաբար, հարց է ծագում՝ ի՞նչպե՞ս

հասկանալ, ի՞նչպես բացատրել այս երևույթը:

Ցարական Ռուսաստանը մի պարսավելի բաղադրականություն ուներ— Ռուսաստանում ապրող ժողովուրդներին կռվեցնել միմյանց հետ, որպեսզի ինքը ապահով զգա: Նա գրծություններ էր սերմանում նաև քրիստոնյա բույր Եկեղեցիների մեջ:

Այս քաղաքականությանը բոլորովին հակառակ, Սովետական Իշխանությունը իր երկրի բազմացեղ և բազմալեզու ժողովուրդներին աշխատում է կապել միմյանց հետ բարեկամական և եղբայրական սերտ կապերով և, իրեն հավասարների, համագործակցության հրավիրում՝ ընդհանուր ուժերով զարգացնելու բոլորին կուլտուրական և տնտեսական, ստեղծելով բոլորի համար բարեկեցիկ վիճակ:

Սովետական Իշխանությունը նույն սկզբունքը հետևողականորեն կիրառել է և փորձում է կենսագործել նաև իր երկրից դուրս: Դրամատիկական աշխարհի դիվանագիտությունը ղեկավարում է անձնական շահի, այլ ժողովուրդներին ստրկացնելու և իր շահերին ծառայեցնելու սկզբունքով: Սորա հակառակ, Սովետական դիվանագիտությունը դրել է մի այլ սկզբունք՝ եղբայրության և խաղաղասիրության, պետությունների համագործակցության սկզբունք, որով միայն կզարգանա ազգերի մշակութային, կրթական, նորա տնտեսական վիճակը և ընդմիջտ ազատ կյանքն պատերազմների ավերիչ ու կործանիչ վտանգից, որը մարդկային կյանքի էական նպատակներից մեկն է:

Սովետական իշխանության վարած խաղաղասիրության, եղբայրության և համագործակցության քաղաքականությունն իր արտահայտությունը գտել է նաև մեր քրիստոնյա Եկեղեցիների փոխհարաբերությունների մեջ: Դորա ցայտուն արտահայտությունը տեսանք մենք Ռուս Պապուսլավ Եկեղեցու ավտոկեֆալության 500-ամյակի տոնակատարության հանդեսներին:

Այդ քաղաքականության հետևողական նախաձեռնողներից մեկն է բոլորից խորապես հարգված, Մոսկվայի և համայն Ռուսիո շնորհազարդ Ալեքսի Պատրիարքը, որի անունը, անշուշտ, ոսկե տառերով կարձաֆագրվի Ռուս Պապուսլավ Եկեղեցու պատմության մեջ՝ ուսա լավագույն և խոշորագույն պատրիարքների շարքում: Այդ քաղաքականության ջերմ հետևողներից է մեր սիրելի եղբայր՝ Նորին Ս. Օծություն Կալիստրատ Կաթողիկոսը:

Այս խաղաղասիրության, եղբայրության և համագործակցության սկզբունքների կենսա-

գործության արտահայտությունն է նաև Թբիլիսիում ամսույս 4—5-ին, ուսա շնորհազարդ Ալեքսի Պատրիարքի նախաձեռնությամբ գումարված ժողովը՝ մասնակցությամբ Վրաց Եկեղեցու Կաթողիկոսի և մեր, ուր որոշվեցավ վոյով դիմել բոլոր քրիստոնյա եկեղեցիներին, հանուն քրիստոնյական խաղաղության՝ քարոզելու և պայքարելու պատերազմի հրձիգների դեմ, որպեսզի համաշխարհային երկու ահռելի պատերազմներում մարդկության թափած արյունից և արցունքից գոյացած գետերի նման նոր գետեր չհոսեն, մարդկային հոգու ստեղծագործած անգին գանձերը չանհանան, մարդու ստեղծած նյութական կուլտուրան չոչնչանա և աշխարհի խեղանդամների ու մուրացկանների ավերակ աշխարհ չդառնա:

Նվ. վերջապես, խաղաղության, եղբայրության և համագործակցության երրորդ արտահայտությունը՝ Մոսկվայի և համայն Ռուսիո շնորհազարդ Պատրիարք Նորին Սրբություն Ալեքսիի և Վրաց Կաթողիկոս Նորին Սրբություն Կալիստրատի այցելությունն է Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին և նորա Գահակալին:

Սրբազան եղբայրք ի Քրիստոս. այսօր Հայ Եկեղեցու համար ուրախություն է, որովհետև Ձեր այցելությունը գալիս է ավելի սերտացնելու մեր և Ձեր գլխավորած Եկեղեցիների բարեկամական փոխհարաբերությունը: Դա միաժամանակ ապացույց է Ձեր լայնախոհ և հարգալից վերաբերմունքին դեպի մեր Եկեղեցու՝ Արևելքի հնագույն եկեղեցիներից մեկի ինքնուրույն ստվերին իրավունքները: Հայոց Եկեղեցին քրիստոնյա ծաղկանոցի ծաղիկներից մեկն է, որը պահելով իր ուրույն գույնը և հոտը, միշտ պատրաստ է եղել և այժմ պատրաստ է քրիստոնեական վեհ գաղափարների կենսագործման համար համագործակցել բոլոր քրիստոնյա եկեղեցիների հետ և, առավելապես, Պապուսլավ Եկեղեցու հետ, որին շատ ավելի մոտ է ամեն կողմով, քան ունի այլ եկեղեցու:

Որպես մնայուն հուշարձան Հայոց և Պապուսլավ Եկեղեցիների եղբայրության և համագործակցության, մատուցանում ենք Ձեզ Ս. Էջմիածնի մակեոթ՝ մեր և Ձեր միջև կնքված բարոյական անխախտ ուխտի և ազնիվ համագործակցության ի հիշատակ:

Նվերի հետ ընդունեցե՛ք Հայոց Եկեղեցու, նորա Գահակալի, միաբանության և հավատացյալ հոտիս սրտագին ողջունները Ձեր այցելության առթիվ և հաճեցե՛ք Իջման Սեղան բարձրանալ և օրհնել մեր միաբանությունն ու հավատացյալ ժողովուրդը»:

Վեհափառի ճառը անմիջապես թարգմանվում է ռուսերենի:

Այստեղ միջանկյալ պետք է հիշել, որ 1948 թվին, Ռուս Նկեղեցու ավտոկեֆալիայի 500-ամյակի հոբելյանի առթիվ, Տ. Գեորգ Զ. Կաթողիկոսն ևս հրավիրված էր Մոսկվա, տոնախմբության մասնակցելու և հիշատակ այդ հոբելյանի, Վեհափառ Հայրապետի կողմից պատվիրված էր էջմիածնի Մայր Տաճարի արծաթյա մեծ մակետը (կաղապար), որը հենց այդ օրերին պատրաստած հանձնել էին Վեհին: Մակետը դրված էր Ս. Իջման Սեղանի ձախ կողմը պատշաճ սեղանի վրա, ծածկված թանկարժեք քողով, ի տես ժողովրդի:

Երբ Վեհափառը հասնում է իր ողջույնի այն տեղին, ուր հիշում է թե ի հիշատակ Հայ և Ռուս Նկեղեցիների բարեկամության և սիրտ, նվիրում է Ս. էջմիածնի մակետը Ալեքսի Պատրիարքին: Քողը բացվում է և մակետը, իր գեղեցիկ, ճոխ և ճարտարապետական ոճով հիացմունք է պատճառում թե՛ Հովվապետներին և թե՛ ժողովրդին:

Վեհափառի ճառից հետո առաջ է անցնում Ալեքսի Պատրիարքը: Վեհը իր ձեռքի ոսկյա աղամանդակու խաչը հանձնում է Պատրիարքին, և նա Ս. Իջման Սեղանից Վեհին ուղղում է իր շնորհակալական խոսքը, որը լերում ենք այստեղ:

«ՌՈՒՈՐԻՑ ՍԻՐՎԱՄ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ»

Մենք խորապես զգացված ենք այն սիրալիրության համար, որ ցուցաբերեցիք Դուք մեր նկատմամբ էջմիածնի այս Սուրբ Տաճարում: Շնորհակալություն ենք հայտնում նմանապես Ձեր մատուցած նվերի համար, որը հանդիսանում է Ձեր՝ մեր նկատմամբ տաժած սիրտ վառ արտահայտությունը:

Ես երջանիկ եմ, որ կարողացա գալ Ս. էջմիածին, որպեսզի երկրպագեմ Ձեր սրբություններին և համբուրեմ Գրիգոր Լուսավորչի Սուրբ Աչքը:

Մենք գիտենք թե Հայաստանյայց Նկեղեցին իր գոյության ընթացքում որքան դառնություններ և աղետներ է տեսել: Հայտնի է նմանապես, որ Քրիստոնեության նախնական դարերում նա համատեղ է ընթացել Արևելյան Ուղղափառ Նկեղեցիների հետ, սակայն հետագայում, քաղաքական շարժառիթներով, որոշ տարածայնությունների հետևանքով, բաժանվել է նրանից: Այդ ժամանակներից ի վեր, նա սկսել է հետապնդվել Հունական Նկեղեցու որոշ բարձրաստի-

ճան հոգևորականների կողմից: Հայոց Նկեղեցին անվանարկելու համար, նրա նկատմամբ անբարյացակամ տրամադրված շրջանները հազար ու մի տեսակ առասպելների և մտացածին բաներ են հորինել նրա մասին: Բայց Հայոց Նկեղեցին գլխավորող հոգևորականությունը, մեծագույն տոկունությամբ, պահպանել է իր ժողովրդի շահը և իր Նկեղեցու պատիվը: Դարեր շարունակ նա պահպանել է իր անկախությունը և աշխարհի առաջ բարձր պահել Հայոց Նկեղեցու արժանապատվությունը և հեղինակությունը:

Հայոց Նկեղեցու աչքի ընկնող ներկայացուցիչները մաքառելով իրենց Նկեղեցու անկախության համար, միաժամանակ բարեկամական փոխհարաբերություններ մեջ են գտնվել մյուս քրիստոնյա քույր Նկեղեցիներին, առանձնապես Հունական Նկեղեցու հետ: Հայոց Նկեղեցու շուրջը եղած զրույցները ցրելու համար, հայ հոգևորականները քանիցս պատգամավորություն են ուղարկել Բյուզանդիոն և բացատրել իրենց Նկեղեցու դոգմատիկ և ծիսական սկզբունքները: Աչքի ընկնող այդպիսի հոգևորականներից կարելի է մատնացույց անել Գրիգոր Պահլավունի Կաթողիկոսին 12-րդ դարում: Այդ նույն ժամանակ Մանվել կայսեր հրամանով ստեղծվել է առանձին հանձնաժողով՝ քննելու Հայոց Նկեղեցու ուղղափառությունը: Հանձնաժողովը եկել է այն եզրակացության, որ Հայաստանյայց Նկեղեցին հարազատորեն պահպանել է տիեզերական առաջին ժողովների բոլոր սկզբունքները և անաղարտ մնացել ուղղափառության մեջ:

Հայոց Նկեղեցու շուրջը եղած ավելորդ զրույցները պակասեցին ներսես Շնորհալու «Թուղթ ընդհանրական»ի գրվելուց հետո, ուր հեղինակը մանրամասն բացատրել է Հայոց Նկեղեցու դոգմաների և ծեսերի էությունը, Հունական կայսրը և Հունական Նկեղեցու բարձրաստիճան հոգևորականությունը, քննելով Շնորհալու այս «Ընդհանրական»ը, լիովին համոզվեցին, որ Հայոց Նկեղեցու դոգմաները համընկնում են ուղղափառ եկեղեցիների բոլոր դոգմաներին, չհաշված որոշ տարբերություններ:

Ռուսաց Պապուսլավ Նկեղեցին և Հայաստանյայց Նկեղեցին այժմ գտնվում են բարեկամական սերտ փոխհարաբերության մեջ: Մեր, Ինքնանկախ Նկեղեցու պետերիս սրբազան պարտքն է է՛լ ավելի խորացնել այդ բարեկամությունը և միացյալ ուժերով պայքարել հանուն քրիստոսավանդ խաղաղության, ժողովուրդների եղբայրության և համայն մարդկության հրջանկության համար:

**Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք Նորին Սրբություն Ալեքսին
շնորհակալական խոսք արտասանելիս**

Իմ և ինձ ուղեկցողների անունից կրկին անգամ շնորհակալություն եմ հայտնում Ձեր ցուցաբերած եղբայրական սիրո համար։

Թո՛ղ Աստված օրհնի Ձեր հոտը և Եկեղեցին հավիտյանս հավիտենից, ամեն»։

Ապա նույն ձևով Վեհը խաչը հանձնում է Կալիստրատ Կաթողիկոսին, որը հետևյալ ձևով իր գոհունակությունն է հայտնում փառավոր ընդունելության համար.

«ՍԻՐԵԼԻ՝ ԵՂԲԱՐՔ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ

Հայ և Վրաց եբաղբայրական ժողովուրդների բարեկամությունը խորը հնություն ու-

նի։ Ըստ մատենագրերի ավանդած տեղեկության, դրացի աշգ ժողովուրդները երկու արե-նակից հարազատ եղբայրների որդիներն են, մեկը՝ Հայոսի, իսկ մյուսը՝ Քարթլոսի։

Հայ և Վրաց ժողովուրդները ապրելով կողք կողքի, միասին են ճաշակել պատմու-թյան և՛ դառնությունը, և՛ ուրախությունը։ Զորրորդ դարի սկզբում նրանք միասին ըն-դունեցին Քրիստոնեությունը։ Այդ օրվանից հարևան երկու Եկեղեցիների միջև հիմք դրվեց բարեկամական փոխհարաբերու-թյան։

Համայն Վրաց Պատրիարք-Կաթողիկոս Նորին Ս. Օծոբյուն Կալիստրատը
շնորհակալական խոսք արտասանելիս

Հետագա դարերում, երբ Հայաստան խուժեցին օտարերկրյա նվաճողները և հայ ժողովուրդը կորցրեց իր քաղաքական անկախությունը, վրացական պետությունը, սկսած Դավիթ Վերաշինող թագավորի ժամանակից, հնարավոր ամեն աջակցություն ցույց տվեց հայոց՝ նրանց մղած ազատագրական ծանր պայքարում:

Երբ Հայաստանը և Վրաստանը մտան ռուսաց հովանավորության տակ և արտաքին վտանգն անցավ, հայ և վրաց ժողովուրդներն ավելի սերտացրին իրենց կապերը:

Հայ և վրաց ժողովուրդների բարեկամական փոխհարաբերությունն իր ամենասերտ և բարձրագույն աստիճանին հասավ Սովետական Իշխանության տարիներին:

Մեր երկու ժողովուրդների հարաբերության ամրացման և սերտացման հետ զուգընթաց, ամրացավ և սերտացավ մեր Եկեղեցիների փոխհարաբերությունը: Այդ տեսակետից, մեծ է եղել Մոսկվայում 1948 թվի հուլիս ամսում գումարված Ռուս Պրավոսլավ եկեղեցու ավտոկեֆալիային նվիրված հանդեսը, ուր հրավիրված էինք և՛ մենք, և՛ Հա-

յոց Եկեղեցու ծերունազարդ Հովվապետը՝ մեր սիրելի եղբայր Գեորգ Զ. Կաթողիկոսը։ Այնտեղ մենք առաջին անգամ հանդիպեցինք Վեհափառ Հայրապետի հետ և նրա հետ մոտից ծանոթանալուց հետո զգացինք, որ հանձին Գեորգ Զ.ի, հայոց կաթողիկոսական դահն ունի իր շրջահայաց և մեծ պատրաստություն ունեցող իմաստուն Հովվապետը։

Մոսկվայի մեր այդ հանդիպումը կարելի է համարել մեր Եկեղեցիների աշխատակցության սկիզբը։

Մի քանի օր առաջ մենք՝ երեք Եկեղեցիների պետերս՝ Մոսկվայի և համայն Ռուսիո Սրբազնագույն Պատրիարք Ալեքսին, Ամենայն Հայոց Պատրիարք-Կաթողիկոս Նորին Ս. Օծուխյուն Գեորգ Զ.ը և մենք, հավաքվե-

ցինք Թբիլիսիում և ընդունեցինք մի կոչ՝ ուղղված բոլոր քրիստոնյաներին՝ Խաղաղության կողմնակիցներին միանալու և հօգուտ խաղաղության պայքարելու համար։

Իսկ այժմ, ահա եկել ենք Ս. Էջմիածին, այցելելու մեր Սրբազնագույն եղբորը և համբուրելու այստեղ դառնված սրբությունները։

Հույս ունենք, որ մեր այս հանդիպումը մերջինը չի հանդիսանա և մենք ղեռ հաճախ առիթ կունենանք տեսնելու իրար։

Մեր և Ձեր Եկեղեցիների տարբերությունները ծիսական են և չպիտի երբեք արգելք հանդիսանան մեր հետագա աշխատակցության՝ հանուն մեր և Ձեր ժողովուրդների բարօրության և երջանկության։

Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի արծարյա մակեռ նվերի հանձնումը

Կալիստրատ կաթողիկոսի խոսքից հետո տկավում է հայրապետական մաղթանքը երեք Հայրապետների արեւատության համար։ Մաղթանքը վերջանում է։ Տաճարից դուրս են գալիս երեք Հովվապետները և ուղղվում Վեհարան։

Նախաճաշից հետո երկու Հովվապետները իրենց շքախմբով իջնում են Տաճար և դիտում թե՛ Տաճարը և թե՛ թանգարանը։ Ապա հյուրերը, Էջմիածնի մի քանի միաբանների ուղեկցությամբ, այցելում են Ս. Հռիփսիմի

վանքը, դիտում են Զվարթնոցի ամերականներն ու թանգարանը, որից հետո մեկնում են իրենց հատկացված հյուրանոցը՝ հանգստանալու։

Ժամը 7-ին հյուրերը վերադառնում են Վեհարան, ճաշի։ Սեղանատանը, սեղանի ճակատին, տանձին զրված սեղանի մոտ բաղմում են մի ուղղությամբ երեք Հովվապետները։ Մյուս հյուրերն ու ներկաները տեղ են բռնում ըստ իրենց դիրքի ու աստիճանի։ Սեղանի օրհ-

Պատրիարք Ալեքսիս Ժանոբանում է Ս. Էմիլիանի Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամ բանասեր Ս. Շահազիզի հետ

նությունից հետո, առանձին բաժակաճառերով ելույթ է ունենում Վեհափառ Հայերեն լեզվով, Վեհափառ խոսքերը անմիջապես թարգմանվում են ռուսերենի: Երկու Հովվապետների (ռուս և վրաց) պատասխան ճառերը լինում են ռուսաց լեզվով: Սեղանի շուրջը բաժակաճառերով ելույթ են ունենում Տ. Ռուբեն Արքեպիսկոպոսը, ռուս միտրոպոլիտ Վիկտորը, վրաց միտրոպոլիտ Եփրեմը, վրաց եպիսկոպոս Գավրիլը, Սահակ Մ. Վարդապետը, Կոլչանսկի ավագանիները, պրոֆ. Ա. Աբրահամյանը, պրոֆ. Դոկտուսովը, Հոգևոր Ճեմարանի ռեկտոր Մ. Մինասյանը և ուրիշները:

Ճաշը անցնում է շատ քաղցր, մտերմական ու բարեկամական մթնոլորտում: Ճաշից հետո հյուրերը հրավիրվում են Վեհափառ ալգին, որտեղ Վեհի շքեղ կարգավորված տաղավարում, բազմում են Հովվապետները և շքախմբի անդամները ու հյուրասիրվում այգու պտուղներով:

Հաջորդ օրը, առավոտյան, հյուրերը, Վեհափառ Հայրապետի և Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի որոշ անդամների ուղեկցությամբ, այցելում են Հայկ. ՍՍՌ Մատենադարան: Այ-

ցելունքին հարգալից ընդունում է և բացատրություններ տալիս Մատենադարանի դիրեկտոր Գ. Աբովը: Հյուրերը, հիացած Մատենադարանի՝ ձեռագրական հարուստ ժողովածուով, նրա պահպանմամբ և ուսումնասիրության արդյունքներով, անչափ դուրս են մտնում: Երեք Եկեղեցիների Հովվապետները այցելունքի մատչանում արձանագրում են իրենց հետևյալ տպավորությունը. «1950 թվի օգոստոսի 9-ին դիտեցինք ձեռագրերի այս սքանչելի ժողովածուն և հիացանք հսկայական դիտական այն աշխատանքով, որն այնպես սիրով ու դուրգությունով կատարվում է այստեղ»:

Մատենադարանից հետո հյուրերը այցելում են Պատմական թանգարան և ծանոթանում նրա կարևոր էքսպոնատների հետ: Այստեղ բացատրություն են տալիս թանգարանի դիրեկտոր դոց. Կ. Դաֆանդարյանը և ավագ դիտական աշխատող Ա. Շահնազարյանը:

Նույն օրը ժամը 1-ին հյուրերը ավտոմեքենաներով գնում են Սևան: «Միկոյան» շոգենավով նրանք պատում են լճի վրա, վայր իջնում կղզին և ծանոթանում նրան ու հիանում նրա գեղեցկությամբ:

Ժամը 4-ին հյուրերը ճաշի են հրավիրվում լճի մոտ կառուցված ճաշասրահում, ճաշակելով անուշահամ իշխան ձուկը, հայկական կերակուրներ և անուշահամ մրգեր: Հյուրերը երեկոյան երկաթուղիով մեկնում են Թբիլիսի:

Հյուրերը Սևանում ՄԻԿՈՅԱՆ շոգենավի վրա

**ՌՈՒՍԱՅ ԵՎ ՎՐԱՅ ՀՈԳԵՎՈՐ ՊԵՏԵՐԻ
ՇՆՈՐՀԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐԸ
ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ ՄԵԿՆԵԼՈՒՅ ՀԵՏՈ**

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԵՈՐԳԻՆ

ԷԶՄԻԱՄԻՆ

Վերադառնալով Թբիլիսի, սիրով վերհիշում եմ չճանաչ Հայաստանը և նրա հսկայական հաջողությունները:

Շնորհակալություն Ձերդ վեհափառության ցուցաբերած սիրալիք վերաբերմունքի համար:

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆ ՌՈՒՍԻՈ ՊԱՏՐԻԱՐԺ՝ **Ս. Լ. Ե. Գ. ՍԻ.**

Թբիլիսի, 10 օգոստոսի 1950 թ.

**ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՆՈՐԻՆ ՍՐԲԱԶՆՈՒԹՅՈՒՆ ԳԵՈՐԳԻՆ**

ԷԶՄԻԱՄԻՆ

Ընդունեցե՛ք, Սրբազնագույն Տե՛ր, սրտագին շնորհակալություններ ինձանից և իմ ուղեկիցներից մեր նկատմամբ Ս. Էջմիածնում, Երևանում և Սևանում ցուցաբերած հայրական հոգածության համար: Ձեր հարկի տակ անցկացրած օրերի հուշերս մշտապես անմոռաց կմնան ինձ համար:

ՀԱՄԱՅՆ ՎՐԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԺ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ՝ **ԿԱԼԻՍՏԻՍ**

Թբիլիսի, 10 օգոստոսի 1950 թ.